

ΛΑΜΙΑΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

[ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ]

[Ἀπὸ Στυλίδος εἰς Λαμίαν. — Ἡ πόλις καὶ τὰ καφενεῖα. — Ἱστορικαὶ σελίδες. — Πόθεν ὠνομάσθη Ζητούριον· ἀντιφατικαὶ γνῶμαι. — Τὸ φρούριον καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ θέα. — Ἡ Ἀρχοντική. — Ὁ ναὸς τῆς Δεσποίνης. — Τὸ κενοτάφιον τοῦ Διάκου. — Ἡ ἀνασκολόπισις, τὸ μαρτύριον καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἡρώος τῆς Δαμάστας. — Ὁ Ἀθανάσης Διάκος τοῦ Βαλαωρίτου. — Ἡ πρωτοβουλία τοῦ Συνταγματάρχου. — Ἀνέκδοτος αὐτόγραφος ἐπιστολή τοῦ Διάκου. — Ἡ πλατεῖα τοῦ Διάκου καὶ ἡ δοξολογία τοῦ 1878. — Αἱ διασκεδάσεις. — Γλυκεῖα ἀνάμνησις καὶ ὁ Ξερητεμμένος. — Ὁ Λαμιώτικος καπνός. — Δροσερὸν ὕδωρ καὶ καλὴ ὑγεία.]

Στυλὶς ἡ ἄλλοτε εὐλίμενος καὶ πολυάνθρωπος δὲν εἶνε σήμερον εἰρὴ μικρά τις πόλις ἄνευ λιμένος, ἀριθμοῦσα 1,817 κατοίκους, κειμένη πρὸς Α. τῆς Λαμίας ἐν τῷ Μαλιακῷ κόλπῳ, ἐν τῷ ἀρχαίῳ λιμένι τῶν Φαλάρων. Ἡ ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου ἀποδίβασις εἶνε ἐπιπικνωτάτῃ πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας χρειάζεται τις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν. Ἐκεῖ ἀναμένουσιν ἄμαξαι μετὰγουσαι τοὺς ταξειδιώτας εἰς Λαμίαν ἐντὸς 2¹/₂ ὥρων. «Τῶν δὲ Φαλάρων ἀπὸ θαλάττης ὑπέρκειται πεντήκοντα σταδίους ἢ τῶν Λαμιέων πόλις» ἀναφέρει ὁ Στράβων. Τὸ ὑπεράνω τῆς Στυλίδος ὑψόμενον βουνὸν προκύπτει φαλακρὸν καὶ ἄχαρι, ἀλλ' ἡ παραλία ἐκτείνεται κατάφυτος καὶ ἡ θέα τῆς Ἀγίας Μαρίνης μαγευτικωτάτη. Τὸ ἀπὸ Στυλίδος μέχρι Λαμίας ταξειδιὸν δὲν εἶνε πολὺ εὐχάριστον, ἂν καὶ ἡ ὁδὸς εὐρίσκεται σχετικῶς εἰς καλὴν κατάστασιν. Στερεῖται τῶν φυσικῶν ἐκείνων καλλονῶν αἱ ὁποῖαι

τέρπουσι τὸ βλέμμα ἀνακουφίζουσαι τὸν κάματον τοῦ σώματος·
 Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ Μαλιακὸς κόλπος μετὰ τῆς ὑψηροφούς Οἰ-
 τῆς ἀποζημιῶσι τὸν ταξειδιώτην παρέχων θεὰν ἐπιβλητικὴν
 κα ὠραίαν, ἐπίσης τὸ ἀκρωτήριο Δρέπανον πλησίον τῆς
 Στυλίδος καὶ τὰ μακρὰν μετὰ τοῦ οὐρανοῦ συγχέομενα ὄρη
 τῆς Εὐβοίας συμπληροῦσι τὸ ἐπαγωγὸν τῆς τοποθεσίας· ἀλλ'
 ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν διαρκεῖ πολὺ, μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀλλάσσει
 ὄψιν, ἡ μονοτονία βασιλεύει καὶ μόνον ἐγγὺς τῆς Λαμίας ὁ
 ὀρίζων ἀνακτᾷ τὴν προτέραν αὐτοῦ καλλονήν.

Ὁ Στράβων, ὁ Πausanias, ὁ Πλίνιος, ὁ Τίτος Λίβιος
 μνημονεύουσι τῆς Λαμίας εἰς τὰ συγγράμματά των ὡς ἀποτε-
 λούσης μέρος τῆς Θεσσαλίας. Σήμερον εἶνε πρωτεύουσα τοῦ
 Νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος ἀριθμοῦσα 6,888 κατοίκους,
 κειμένη ἐπὶ τῶν Μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τῆς Ὀθρυος. Ἡ πό-
 λιν εἶνε πολὺ εὐμορφος ἐπὶ δύο ὑψωμάτων δειδροφύτων ἐκτι-
 σμένη, περιβαλλομένη ὑπὸ τῆς μακροτάτης σειρᾶς τῆς Ὀθρυος,
 ἀποτελούσης πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὴν μεθόριον γραμμὴν, τῆς Οἴτης
 καὶ τῆς Ἀκρολαμίας· εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῆς ἀπλοῦται τὸ
 εὐφορον Φθιωτικὸν πεδίον διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ῥεεῖ ὁ Σπερ-
 χεῖος καὶ πέρχιν ἐν τῷ ὀρίζοντι καθορᾶται ὁ Μαλιακὸς κόλπος
 μετὰ τὰς γαλανὰς αὐτοῦ διαχρώσεις. Ὅτε ἀφικόμεν ἐν τῇ μικρᾷ
 περικύμφῳ πλατείᾳ τῆς «Ἐλευθερίας» ἐπαϊάνιζεν ἡ στρατιω-
 τικὴ μουσικὴ. Κόσμος πολὺς ἐκάθητο εἰς τὰ περίξ καφενεῖα
 καὶ νεάνιδες δροσεραὶ καὶ καλλιμόρφαι περιεπάτου ἐν στενο-
 τάτῳ τινὶ χώρῳ, ὃν ἀφῆκεν ἡ μεγαλοδωρία τῶν καφε-
 τζιῶν, οἱ ὅποιοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος σμικρύ-
 νουσιν ἀσπλάγχχνως τὰ ὅρια τῶν πλκτειῶν καὶ τῶν ὁδῶν διὰ
 τῶν τραπεζῶν καὶ καθισμάτων των. Μετὰ τὴν λῆψιν ἀναψυ-
 κτικοῦ ποτοῦ περιῆλθον τὴν πόλιν, ἣν εὖρον λίαν περιποιημέ-
 νην, καθαρωτάτην, με ὠραίᾳ οἰκοδομᾷ καὶ θαλεροῦς κήπους.
 Ἡ ἀρχαία πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ Λαμίου υἱοῦ τοῦ Ἡρακλείους
 ἢ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὑπὸ Λαμίας θυγατρὸς τοῦ Ποσειδῶνος,
 ἐξ ἧς ὁ Ζεὺς ἐγέννησε τὴν Σίβυλλαν Ἱεροφίλην. Ὁ Στρά-
 βων ὀνομάζει αὐτὴν «Λάμιαν περὶ ἣν ὁ Λαμιακὸς συνέστη
 ὁ πόλεμος Μακεδόσι καὶ Ἀντιπάτρῳ πρὸς Ἀθηναίους» ἐν ᾧ Λεω-
 σθένης τε ἔπεςε τῶν Ἀθηναίων στρατηγός. Οὐδὲν ἕτερον
 ἀξιοσημείωτον ἱστορικὸν γεγονός ἐχομεν νὰ μνημονεύσωμεν

ἐνταῦθα εἰμὴ τὸν κατὰ προτροπὴν τοῦ Δημοσθένους τῷ 323 π. Χ. ἀτυχῇ ἐκεῖνον πόλεμον, ἀφ' οὗ ἡττημένοι ἐξῆλθον οἱ Ἀθηναῖοι. Βραδύτερον κατὰ τὸ 191 π. Χ. εἶλεν αὐτὴν ὁ τῶν Ῥωμαίων Ὑπατος Γλαβρίων. Τῷ δὲ 996 μ. Χ. συνήφθη μεγάλη μάχη παρὰ τὸν Σπερχεῖον μεταξὺ τοῦ Μαγίστρου Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Σαμουὴλ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων ἀπειλοῦντος νὰ κατακυριεύσῃ τῆς Ἑλλάδος συμπάσης. Ὁ Σαμουὴλ ἡττηθεὶς κατεστράφη ἐξ Ὀλοκλήρου. Εἶκοσι καὶ δύο ἔτη κατόπιν διερχόμενος τὸ Ζητούνιον (Λαμίαν) ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐθούμασε θεασάμενος τοὺς αὐτόθι ἔτι σωζομένους σωροὺς τῶν ὄστων τῶν πεσόντων Βουλγάρων ⁽¹⁾. Ὁ Μαρῖνος Σανοῦτος γράφων τῷ 1325 περὶ τῆς τότε καταστάσεως τίθησι τὸ Ζητούνιον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Καταλανῶν. Ἐν ἔτει δὲ 1397 ὁ Σουλτάνος Βαϊαζήτης Α' κατέστρεψε τὸ Ζητούνιον.

Μέχρι τοῦ ἔτους 431 μ. Χ. ἡ πόλις διετῆρει τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα. Ζητούνιον ἀπαντᾶται κατὰ τὸν Θ'. αἰῶνα καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ὀγδόης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναγινώσκεται ἡ ὑπογραφή :

Georgii misericordia dei, episcopi Zetuni.

Ἀγνωστον πόθεν ἐκλήθη Ζητούνιον καὶ ἂν ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας, ἣ ἂν τὸ ὄνομα εἶνε καθαρῶς Βυζαντινῆς καταγωγῆς πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας ἀναφερόμενον. Ἡ σημερινὴ πόλις φέρει τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα. Παρὰ τῷ λαῷ ὑπάρχουσι δύο γινῶμαι ἄλλοι μὲν ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα Ζητούνιον εἰς τοὺς Τούρκους ἀρεσκομένους εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν ὀνομάτων τῶν κυριευομένων πόλεων, ἕτεροι δὲ ἀναφέρουσιν ἱστορικὸν τι γεγονός ἀμφιβόλου προελεύσεως καὶ ἥκιστα συνᾶδον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὅπερ ἀπλῶς, ὡς μοι ἀφηγήθησαν, μνημονεύω ἐνταῦθα χάριν περιεργείας. Εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ νῦν σωζομένου φρουρίου, ἐπὶ τῆς Ἀκρολαμίας, ὑπάρχει ἀνάγλυφον ἄνδρός, ὅστις εἰκάζεται, ὅτι εἶνε ὁ ἐπαίτης Ζήτουνας (;) ἐπὶ τῶν ἡμερῶν καὶ τῇ ὕλικῇ συνδρομῇ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη τὸ φρούριον. Περιερχόμενος οὗτος τὰς κώμας καὶ χωρία συνέλεγε χρήματα ἐπαίτων καὶ δι' αὐτῶν κατῴρθωσε νὰ ὀχυρώσῃ τὴν

(1). Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου Κ. Ν. Σάθα.

Λαμίαν καὶ ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ νὰ ἀπχθανάτισῃ τὴν συμπα-
θητικὴν μορφήν του! Μακρόθεν εἶδον καὶ τι ὡς ἀνθρώπινον
σῶμα ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, ἀλλ' ἀποφεύγω νὰ ἀπο-
φανθῶ ἐὰν ἦνε πράγματι ὁ μακαρίτης Ζήτουνας ἡ Ἐνετός
τις ἄρχων!

Ὅτε ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ φρουρίου νέφη μελανὰ ἐιάλυπτον τὸν
οὐρανὸν καὶ χονδραὶ ψεκάδες βροχῆς ἐπιπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς
καιρὸν προμηνύουσαι καταιγίδα. Εὐτυχῶς ὁ οὐρανὸς ἀποτόμως
ἀπηλλάγη τῶν νεφῶν, τὸ γλυκύ του χρῶμα ἀνεφάνη ζωηρό-
τερον καὶ ὑπὸ τὸ χρυσιζόν φῶς τοῦ ἡλίου ἐβλεπον εὐκρινῶς
ὄρη ὑψηλά, τὴν Γκιώναν, τὸν Τυμψηστὸν (Βελοῦχι), τὴν
Οἶτην, τὴν Ὀθρυν, πεδιάδας πολυφόρους, κοιλάδας, χωρία τῆδε
κάκεισε διεσπαρμένα ἐν τῇ Φθιωτικῇ πεδίῳ ὑπὸ εὐθαλῶν δέν-
δρων περιθεόμενα καὶ τὸν Μαλιακὸν κόλπον συναντῶμενον
μετὰ τοῦ διὰ τῆς πεδιάδος ρέοντος Σπερχειοῦ ἐν συντόμῳ
μίαν θαυμασίαν εἰκόνα πρωτότυπον τῆς φύσεως ἐνὸς μεγάλου
καλλιτέχνου! Ἐντὸς τοῦ φρουρίου νῦν ὑπάρχει μεγάλη ἀπο-
θήκη ὕλικου τοῦ πολέμου φυλαττομένη ὑπὸ δεκάδος στρα-
τιωτῶν.

Κατερχόμενος ἐπεσκέφθην, τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ περιποιητικῶ-
τάτου ἱερέως κ. Ἰωάννου Μηλαροπούλου, μικρὰν ἐκκλησίαν
ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς Ἀκρολαμίας ἀνεγειρομένην ἐπ' ὀνόματι
τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, γνωστὴν μᾶλλον ἐκ τοῦ ὀνόματος
Ἀρχοντίκη, διότι ἐκεῖ εἰς παρῳχημένους χρόνους ἐξεκλη-
σιάζοντο ὅλοι οἱ ἄρχοντες καὶ προὔχοντες τῆς πόλεως. Εἰσῆλ-
θον διὰ μικρᾶς θύρας, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἀνέγνων τὴν ἐξῆς
ἐπιγραφὴν :

Ἐπὶ τῇ ἀρχιερασίᾳ τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ζι-
τουνίου κυρίου κυρίου Ἀνθίμου ὁ θεὸς ἡκός οὗτος ἐπονό-
ματι τῆς ἡπεραγίας Θεοτόκου ἦτι τῶν Ἰσοδείων ἐκ φθόνου
τοῦ Μισοκάλου ἐκατακάη ἐξ ἐδάφους ἡδὸν πάλιν Θεοῦ εὐ-
δοκοῦντος ἀνεκινήθη ἐπὶ εἴ τι ΑΨΞ δηὰ ἐξόδων τοῦ ἐντι-
μοτάτου ἀρχ. Κυρίου Κυρίου Δημητρίου Παπαδιμητροπούλου
ταπεινοῦ κτήτορος δηὰ δὲ συνδρομῆς τῶν ἐντεταγμένων ἀρ-
χόντων κυρίου κυρίου Ἰωαννάκου καὶ Κίρ Δούκα καὶ λοι-

πῶρ. Καὶ ἀνιστορήθη διὰ ἐξόδων τοῦ ἐδεσιμοτάτου Κυρίου
παπά Ἰωάννου ἰοῦ τοῦ Παπαραστασίου οἰκονόμου
ἔτος ΑΨΞΒ μηνί ἰουρίου κα .

* *

Ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δῆλον γίνεται ὁ ναὸς οὗτος εἶναι πολὺ
ἀρχαιότερος τοῦ 1760, ὅτε ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἐπι-
γραφῇ ἀναφερομένων. Εὗρον εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ κάλλιστα δια-
τηρουμένην τοῦ ἔτους 1703, ἐπίσης καὶ ἱερά τινα σκεύη μικροῦ
λόγου ἁξία. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ βρίθκει τοιχογραφίῳ πα-
ριστανουσῶν ὅλην τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν. Αἱ ἁγιογραφίαι εἶνε
μηδαμινῆς ἁξίας. Ἡ παράστασις τῶν προσώπων, ἡ πτυχολο-
γία τῶν ἐνδυμάτων, οἱ ἀκατάλληλοι χρωματισμοὶ δεικνύουσι τε-
χνίτην ἀμαθὴ μᾶλλον καὶ ἀκαλαίσθητον ἢ ἁγιογράφον δόκιμον
τῆς ὠραίας βυζαντινῆς τέχνης. Δεξιᾷ ἐν τῷ Ἱερῷ, ἐν τῷ πα-
ρεκκλησίῳ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ὑπάρχει ἐπὶ τῆς χιδάδος ἐνε-
πίγραφος πλάξ ἐκ σ α μ α κ ἢ δυσανάγνωστος. Εἰς ἐτέραν
πλευρὰν τοῦ φρουρίου σώζονται μόνον ἐρείπιά τινα τῆς ἀρχαιο-
τάτης ἐκκλησίας Ἐπισκοπῆς καλουμένης, παλαιᾷ μητρο-
πόλει τοῦ Ζητουρίου.

Ὁ Ναὸς τῆς Δεσποίνης (Ζωοδόχος Πηγή), ἐπὶ περιόπτου
θέσεως καίμενος, μὲ τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ κωδωνοστάσιον παρέχει
θεᾶν μεγαλοπρεπεστάτην. Ἐν αὐτῷ εὗρον ἐπιγραφὴν τοποθε-
τημένην ἐπὶ τοῦ τέμπελου ἀναφέρουσιν δαπάνη τίνος κατε-
σκευάσθη τοῦτο ἐν ἔτει αψλθ = 1739 καὶ ἐν τινι βιβλιοθήκῃ
δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐν τῷ ναῷ πλῆθος χειρογράτων βιβλίων
τῆς αὐτῆς ἐποχῆς.

— Ποῦ ἔνε τὸ μέρος ποῦ ᾠούδλισαν τὸ Διάκον; ἠρώτησα
τὸν συνοδόν μου Παπαγιάννην.

— Τώρα θὰ πᾶμε, ἔχει ὑπομονή, μοὶ ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς τα-
χέως βαίνων ἐν τινι στενοτάτῃ ὁδῷ.

Μετ' οὐ πολὺ εὐρέθην ἔμπροσθεν κηπαρίου ἔνθεν καὶ ἔνθεν
ὑπὸ οἰκημάτων περιβχλλομένου, ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ὁποίου
ὑπάρχει ξύλινον κιγκλίδωμα μετὰ θύρας δι' ἧς εἰσέρχεται τις
ἐντός, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῖχος εἰς γωνίαν καταλή-
γων, ἐφ' οὗ ἡ ἐκ γύψου προτομὴ τοῦ λεοντοθύμου ἤρωτος
Ἀθανασίου Διακόνου. Ἐπὶ τῆς θύρας ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ὡς ἐξῆς:

«Ὁ ἐνταῦθα ἀνασκολοπισθεὶς μάρτυς τῆς Ἐλευθερίας Ἀθαναῖσις Διάκος ἐκ Δωρίδος, ἐτελεύτησε το 33ον ἔτος τῆς ζωῆς του, Ἀπριλίου 23 τοῦ 1821.» Λίαν συγκεκνημένος, ἀσκεπής, με τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων εἰσῆλθον ἐν τῷ κηπαρίῳ, ἡσπάζον τὸν ἐν τῷ μέσῳ μικρὸν σταυρὸν καὶ ἔστην πρὸ τῆς προτομῆς τοῦ ἥρωος τῆς Δαμάστας τοῦ ἀναπολύντος ἐν τῇ μνήμῃ μου τοὺς εὐλογημένους ἐκείνους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν ἐσούδλισαν αὐτὸν τὴν 23 Ἀπριλίου 1821 οἱ Τούρκοι ἐπὶ πολλὰς ὥρας βασανίσαντες τὸν καλλίμορφον ἀγωνιστὴν, ὅστις ὀδυρόμενος ἐκραύγαζε «Μὴ στάλα νερό... νερό...» καὶ ἀπηλπισμένος ἐπετίμα τοὺς Χριστινοὺς μὴ τολμῶντας νὰ τὸν φονεύσωσιν, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν ἀφορήτων ἐκείνων μαρτυρίων. «Περὶ δὲ τὸν Διάκον ἐτοποθέτησαν καὶ τὰς κεφαλὰς» τῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ μάχῃ φονευθέντων Ἑλλήνων περὶ τοὺς 80, «ἐν αἷς ἦσαν ἡ γεραρὰ κεφαλὴ τοῦ Ἀμφίσσης Ἡσαίου, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Παπαϊωάννου, ἡ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Διάκου Δημητρίου, ἡ τοῦ Μπακογιάννη, Καλύβα κ.τ.λ. — Πρὸς ἐμπαιγμὸν δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐκάστης κεφαλῆς καθήλωσαν» χάρτην μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «καπετᾶνος,» πᾶσας δὲ τὰς κεφαλὰς ἐνώπιον τοῦ Διάκου ἐξέδειραν. Περὶ τὴν ἐσπεραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας Χριστιανός τις, Βούλγαρος τὸ γένος, «ἰπποκόμος, ἔχων ἑτοιμὸν τὸν ἵππον τοῦ κυρίου του, ἐν τῇ νύκτι ἐβόσκειν εἰς τὰ λιβάδια, σταθεὶς εἰς τὸ μεσημβρινόν» ἄκρον τῆς πρὸς ἄρκτον κειμένης πλατείας, τῆς νῦν τοῦ Διακίου ὀνομαζομένης, ἐν ἣ τελεῖται ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορά, 60 «περίπου βήματα μακρὰν ἐπυροβόλησεν αὐτὸν καὶ ἀμέσως ἵππεύσας ἐξέφυγε τοὺς φυλάσσοντας Τούρκους, οἵτινες ἐπυροβόλησαν μὲν τὸν Βούλγαρον, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἄλλ' εἰ καὶ ἡ σφαῖρα διήλθε διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς ὤμοπλάτης, οὐχ ἦττον ὁ Διάκος ἐτι ἐπέζη. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ὁ πλησίον ἐκεῖ τὸ ἀρτοποιεῖόν του ἔχων Παναγιώτης ψωμᾶς ἐκ Λαμίας πόρρωθεν ἐκ τοῦ παραθύρου δι' ἀγγεῖου ἀνηρτημένου ἐκ μακρᾶς ράβδου ἔδωκεν αὐτῷ ὕδωρ καὶ ἀμέσως ἐξέπνευσεν ὁ ἥρωας». Οὕτως ἀφηγεῖται τὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Διακίου ὁ κ. Γ. Κρέμος ἐκ διηγήσεως τοῦ Νικολάου Κουνούπη, οὗ αἱ πληροφορίες φαίνονται ἀκριβεῖς κατὰ τὴν γνώμην πλεί-

στων Λακμιέων. Τὸ σῶμα τοῦ Διάκου ἔμεινεν ἕξ ἡμέρας ἐπὶ τοῦ σκόλοπος μεθ' ὃ κατὰ διαταγὴν τοῦ Καράσπασσα ἐρρίφθη, ὡς ἦν ἐπὶ τῆς σ ο ύ β λ α ς, εἰς τὸ Σ κ α τ ὀ ρ ε μ μ α καὶ κατεχώσθη ἐκ τῶν ἐκεῖ ῥιπτομένων ἀκαθαρσιῶν! Τραγικώτερον τέλος καὶ μαρτυρικώτερον δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἱστορία τοῦ 1821 ἐτέρου ἀγωνιστοῦ πεσόντος ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος!!

* *
*

Τὸ ἀπέριτον κενοτάφιον ἐν ᾧ θάλλουσι μυρία μικρὰ ἄνθη, τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς νυχθημερὸν καιομένης λυχνίας, τὸ ἱερὸν ἔδαφος, ὅπερ ἐδάφη μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀλητμονήτου ἥρωος, τὸ ἐκ γύψου ἐκμαγεῖον ἀναπαριστῶν τὴν γλυκεῖαν μορφήν του· τὰ εὐτελῆ, τὰ πτωχὰ τεῦτα ἀντικείμενα, σφδρὰς διεγείροντα ἐν τῇ καρδίᾳ συγκινήσεις, προκχλοῦσι τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, δι' ὧν ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ραίνομεν τὴν γῆν ταύτην, ἐφ' ἧς ἐμαρτύρησε τὸ ἐκλεκτότερον τέκνον τῆς πολυπαθοῦς πατρίδος μας!

Πλαγιάζει ὁ λειονταρόφυχος! Τὰ νειῶτα, τῇ θηριᾷ του, Τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρὰ καὶ κᾶπου κᾶπου ἀφίνουν Κρυφὰ τὸ θολο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμά του. Μοσχοβολάει τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκυλιάζει, Στὸν κόρφο τῆς ἡ ἀνοιξη, σὰν νᾶτανε παιδί τῆς. Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του. Χάνει μὲ μιᾷς τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴν ταπεινωσύνη, Ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος, ἡ ποταπὴ ἡ λαψάνα, Γλυκαίνει τὸ χαμαῖδρυο, 'σ τοῦ χαμαίλειοῦ τὴ ρίζα Ἀποκοιμιάται ὁ θάνατος καὶ τὸ περιπλοκάδι, Ποῦ πάντα κούβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο κορμί του, Ἀλλοῦ στηλώνει τὸ φτωχό, δυναμωμένο τώρα Τρελλό, περηφανεύεται καὶ θέλει νὰ κλαρώσῃ Στ' ἀνδρειωμένο μέτωπο γιὰ νὰ κουσθῇ πῶς ἦταν Στὴ φοδερὴ παραμονὴ μιὰ τρίχ' ἀπ' τὰ μαλλιά του (1)

Εἰς τὸν συνταγματάρχην τοῦ πεζικοῦ κ. Χρήστον Κατζίκογιάννην ὀφείλεται ἡ περίφραξις, ὁ καλλωπισμὸς καὶ ἡ διατήρησις τοῦ μέρους τούτου ἐφ' οὗ, τίς οἶδε, ποῖος παντοπώλης ἐκ τῶν πέρειξ ὑπαρχόντων θὰ ἐπήγγυε τὸ κατὰστημά του. Εὐ-

1) Ἀθανάσιος Διάκος. Α. Βαλαωρίτου.

τυχῶς ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ εἰς τὴν συ-
στᾶσαν ἐπιτροπὴν περὶ ἀναγέρσεως μνημείου εἰς τὸν Διάκον,
ἀφίεται ἡ ἐν τῷ μέλλοντι φροντίς περὶ καλλιτέρας διευθετή-
σεως τοῦ χώρου ἐν σήμερον περισφίγγουσι ῥυπαρὰ οἰκήματα
ἀσχημίζοντα μεγάλως αὐτόν.

Ἴδου καὶ μία ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Διακίου, πολλοῦ λόγου
ἀξία, ὡς αὐτόγραφον τοῦ ἥρωος τῶν Θερμοπυλῶν, οὗτινος
δυστυχῶς δὲν διεσώθησαν πολλὰ τοιούτου εἶδους ἔγγραφα, ὅπως
ἄλλων ὀπλαρχηγῶν. Δι' ἐμὲ εἶνε τὸ πολυτιμότεον κόσμημα
τοῦ μικροῦ γραφείου μου :

καὶδεσιμώτατε ἄγιε πρωτοπ[ι] καὶ παπᾶ δημήτρι ἐβλαβῆς
προσκυνῶ καὶ ἀγαπητόν μου γεοργάκι σηδερεῖ καὶ γιάννη
ἀλεξανδρῇ. Σᾶς φανερόνω λαμβάνοντες τὸ παρόν μου ἀμέ-
σως καὶ σηκωθῆτε καὶ μαζόξετε ὅλους τοὺς φαγγάδες καὶ
μοῦ ξημερόσετε τρίτῃ πορὸ εἰς λυκούρασιν ὁποῦ καὶ ἔλθετε
ὅλοι διακόσι 200 ὀνομάτι καὶ τῆς ὥρας μαζὺ μὲ τὰ ἄρ-
ματα σας καὶ πάρητε καὶ 10 φορτώματα ψωμὶ καὶ κρασί
καὶ ἐλιές καὶ ὅλον τὸν τζημπεραῆν ⁽¹⁾ ὁποῦ ἔχετε μπα-
ρούτην καὶ κουρσούμια καὶ καὶ μού φέρετε καὶ 6 ἄλογα
καλὰ μεζηλιάρικα καὶ ἔτζη καὶ μού ἀκολουθήσετε εἰς ἀπο-
φάσεως ὕγιαίνετε

1821: 28

Ὁ ἀγαπητός σας

Ἀθανάσιος Διάκος

Μαρτίου

κάπερα ⁽²⁾

γιάννη ἀλεξανδρῇ καὶ πατέρα γεοργάκη ἀτοί σας καὶ πά-
ρετε τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐν τῷ ἅμα καὶ μού εὔρεθῆτε ἐδώ.

* *

Ἡ πλατεῖα ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ Διακίου εἶνε ἀπεριποίη-
τος, ἀκανόνιστος καὶ δὲν συχνάζεται ἀπὸ πολὺν κόσμον. Ὁ-
λίγα βήματα μακρὰν αὐτῆς ἡ θεά εἶνε μαγευτικωτάτη. Ὑπὸ
τοὺς πόδας σου ἀπλοῦται τὸ ἐπίμηκες πεδῖον τῆς καθ' Ὁμη-
ρον «ἐριβώλακος Φθίης» ὁ διαρρέει ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς
ὁ ἐκ τοῦ Τυμφρηστοῦ πηγάζων Σπερχεῖος ἔχων πρὸς νότον
τὴν Οἶτην καὶ πρὸς ἄρκτον τὴν Ὀθρυν. Ὅτε ἀφικόμεν εἰς
τὸ μέρος τοῦτο ὁ ἥλιος δύνων ἐχρύσου διὰ τῶν τελευταίων ἀ-
κτίνων του τὴν ἀνθισμένην πεδιάδα καὶ αὔρα λεπτὴ μυρώσασα
ἔσειεν ἐπιχαρίτως τὰ φύλλα τῶν δένδρων. «Παρατηρητέον δὲ

1) πολεμοφόδια.

2) Χαιρώνεια.

»ὅτι ἀξιοθαύμαστον σκηνογραφίαν ἀποτελοῦσιν οὐχὶ εἰ εὐφοροὶ
 »λειμῶνες ἢ τὰ μονότονα πράσινα φύλλα, ἀλλ' ἢ τοῦ φωτός
 »διάθεσις,» λέγει ὁ Σατωβριάνδ. Ἐν τῷ Φθιωτικῷ πεδίῳ ὑ-
 πάρχουσιν ἀμφοτέρω καὶ διὰ τοῦτο ἡ σκηνογραφία εἶνε ἀμίμητος!

Ἡ πρὸς τὸ Δομοκὸν ἄγουσα ὁδὸς εὐθεῖα καὶ καλῶς διατη-
 ρουμένη εἶνε ὁ συνήθης περίπατος τῶν κατοίκων Πηγαδού-
 λια καλούμενος κοινῶς. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ὦδικά καρ-
 νεῖα μὲ Γερμανίδας ἀοιδούς καὶ σαντοῦρια. Κατὰ τὸ
 θέρος πολὺς κόσμος συρρέει καθ' ἐκάστην ἐσπέραν διασκεδά-
 ζων εἰς τὸ ὠραῖον τοῦτο μέρος, ὅπου ἐν ἀμφιέσει κομψῇ τοῦ
 συρμοῦ βλέπει τις νεάνιδας μὲ συμπαθῇ φυσιογνωμίαν. Ἐπίσης
 ὠραίως περίπατος εἶνε, ὅταν ἀνέλθῃ τις ἐπὶ καταφύτου ὑψώ-
 ματος ἔνθα μικρὰ ἐκκλησία «Ὁ Ἅγιος Λουκάς» καὶ κρήνη μὲ
 διαυγέστατον ὕδωρ κατασκευασθεῖσα τῷ 1856 ὡς δεικνύει ἡ
 ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσα χρονολογία. Ἡμέραν τινὰ κατερχόμενος
 τὰς κλιτῆς τοῦ λοφίσκου τούτου εἶδον παῖδα ζωηρὸν μὲ γλαυ-
 κοὺς ὠραίους ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου κατήμενον,
 ἄδοντα γλυκύτατα. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τοῦ ἄσματος τοῦ μείρα-
 κος ἐπλησίασα, ἐκαθέσθην παρὰ τὸ πλευρόν του, τὸν παρεκά-
 λεσα νὰ ἐξακολουθήσῃ, ὅπερ προθύμως ἐπραξε, καὶ ἀπλήστως
 ἀπολαμβάνων τοῦ ἐκεῖθεν ἀνελισσομένου τερπνοῦ πανοράματος,
 ἐνεθυμήθην τοὺς δύο μαύρους ὀφθαλμοὺς προσφιλοὺς ὑπάρξαιώς
 μακρὰν μου εὐρίσκομένης, γλυκεῖά τις θλίψις κατέλαβε τὴν καρ-
 διάν μου καὶ ἀκουσίως ἐπανελάβον τὸ συγκινητικὸν ἄσμα τοῦ
 παιδὸς ὅπερ καθ' ὑπαγόρευσιν ἔγραψα εἰς τὰς σημειώσεις μου :

Ὁ Ξενητευμένος

Ἐχάραξ' ἢ Ἀνατολὴ καὶ ρόδισεν ἡ Δύσις,
 Πάν' τὰ πουλάκια στῆς βοσκῆς κι' ἡ εὐμόρφες νὰ πλύνουν.
 Πῆρα κ' ἐγὼ τὸ Γρίθα μου νερὸ νὰ τὸν ποτίσω.
 Βρίσκω τὴν κόρη ποῦπλενε, τὴν κόρη ποῦ λευκαίνει,
 Νεράκι τῆς ἐγύρεψα νὰ πιῶ κ' ἐγὼ κι' ὁ Γρίθας.
 Σαράντα τάσα μοῦδωσε, στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα.
 Καὶ στὰ σαράντα τέσσαρα τὴν εἶδα δακρυσμένη.

- Τί ἔχεις, κόρ' μου, καὶ θλίβεσαι καὶ χύνεις μαῦρα δάκρυα ;
- Ἐγὼ 'χα ἄνδρα στὴν ξενιτειά, τώρα δώδεκα χρόνους,
- Κι' ἄλλος μοῦ λέει 'πέθανε, κι' ἄλλος μοῦ λέει ἐχάθη.
- Κεράκι τὸν ἐδάνεισα, μοῦπε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.

- Λιθάνι τὸν ἐδάνεισα, μοῦπε νὰ μοῦ τὸ δώσης.
 Τὸν ἔδανεισα κ' ἓνα φιλὶ μοῦπε νὰ μοῦ τὸ δώσης.
 —Κεράκη κι' ἄν τὸν ἔδανεις, διπλὸ νὰ σοῦ τὸ δώσω.
 Λιθάνι κι' ἄν τὸν ἔδανεις, διπλὸ νὰ σοῦ τὸ δώσω,
 Φίλημα κι' ἄν τὸν ἔδανεις, τρέχα καὶ γύρευέ το.
 —Κόρο' μου, ἐγὼ με ὁ ἄνδρας σου, ἐγὼ καὶ ὁ καλὸς σου.
 —Σ' ἄν εἶσαι σὺ ὁ ἄνδρας μου, σ' ἄν εἶσαι κι' ὁ καλὸς μου.
 Πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, σημάδια τοῦ σπητιοῦ μου.
 —Ἐχεις ἐλγὰ στὸ μάγουλο, κι' ἀνάμεσα στῆς πλάτες,
 Ἐχεις μὴλια μές' τὴν αὐλὴ, μπροστὰ στὸ παραθύρι.

Τὸ κυριώτερον προϊόν τῆς Λαμίας εἶνε ὁ καπνός, τὸ πλα-
 τύφυλλον ἐκεῖνο φυτόν, ὅπερ ἀπαντᾶται ἐν μεγάλῃ ποσότητι
 εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς
 τοῦ Σπερχειοῦ. Τὰ ἄνυδρα καπνὰ τοῦ Παλιουργοῦ, Στύφαρκα,
 Ἀρχανίου καὶ Γενιτσοῦς καὶ τὰ ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν ἔκτα-
 σιν τοῦ δήμου Μακροκώμης παραγόμενα εἰσὶ καλλίστης ποιό-
 τητος ἐν Ἑλλάδι ἐξοδεύόμενα ὧν ἡ τιμὴ κυμαίνεται ἀπὸ δρχ.
 1½—3½ κατ' ὁκᾶν. Τὰ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ, τὰ ποτιστι-
 κα λεγόμενα εἶνε ἀφθονώτερα, ἀλλὰ ποιότητος πολὺ κατωτέ-
 ρας τιμώμενα λεπτὰ 80—1½ δρχ. ὧν μεγάλη κατανάλωσις
 γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ, Ἡ ἐτησίᾳ παραγωγὴ ἀνέρχεται συνήθως
 εἰς 2,000,000 ὁκάδας, ἂν μὴ ἡ ξηρασία καὶ αἱ ἀκρίδες ἐλατ-
 τώσωσιν αὐτὴν ἐπαισθητῶς. Εἰς πολλὰ μέρη εἶδον ἐκτάσεις
 γῆς καλῶς περιφραγμένης Γιούρτζα καλουμένης, ὅπου
 διανυκτερεύουσιν ἐπίτηδες αἰγοπρόβατα, ὧν ἡ κόπρος μεγάλως
 συντελεῖ εἰς εὐδοκίμῃσιν τοῦ ἐκεῖ κατόπιν φυτευομένου κα-
 πνοῦ καὶ εἰς παρὰγωγὴν ποιότητος καλλητέρας.

Τὸ ὑγεινὸν τῆς πόλεως ἀπὸ τινος χρόνου πολὺ ἐβελτιώθη
 χάρις εἰς τὸ δροσερώτατον καὶ ἐλαφρὸν ὕδωρ τὸ δι' ὕδραγω-
 γείων διοχετευόμενον σήμερον ἐν αὐτῇ καὶ εἰς τὴν καθαριό-
 τητα, ἣτις παντοῦ ἐπικρατεῖ. Οἱ φοβεροὶ αἰματουρικοὶ πυρετοί,
 οἱ ὅποιοι κατεβασάνιζον ἄλλοτε τοὺς κατοίκους σχεδὸν ἐξέ-
 λιπον πλέον. Ἡμέραν τινά, διευθετουμένης τῆς κοίτης τοῦ
 Σπερχειοῦ καὶ ἀποξηραινομένων τῶν πέριξ τῆς πόλεως ὑπαρ-
 χόντων ἐλῶν, πλήρης θὰ ἀποκατασταθῇ ὑγεία καὶ ἡ διαμονὴ
 ἔσται λίαν εὐχάριστος καὶ τερπνή.